

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЕКСПЕРТНА СЛУЖБА
ДЕРЖАВНИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ
ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ ЦЕНТР**

КРИМІНАЛІСТИКА ТА СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА У ХХІ СТОЛІТТІ

**Матеріали всеукраїнського науково-практичного семінару
(м. Київ, 30 травня 2024 року)**

Київ 2024

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЕКСПЕРТНА СЛУЖБА
ДЕРЖАВНИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ
ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ ЦЕНТР**

КРИМІНАЛІСТИКА ТА СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА У ХХІ СТОЛІТТІ

Матеріали всеукраїнського науково-практичного семінару

(м. Київ, 30 травня 2024 року)

Київ 2024

Рекомендовано до друку
науковою радою Експертної служби МВС,
протокол від 28.05.2024 № 85

Криміналістика та судова експертиза у ХХІ столітті : матеріали всеукр. наук.-практ. семінару (м. Київ, 30 травня 2024 р.) / відп. упоряд.: Ковальов К. М., Гуріна Д. П., Воробйова О. П., Житник Н. С., Чміленко О. П. Київ : ДНДЕКЦ МВС України, 2024. 291 с.

Збірник містить тези доповідей учасників всеукраїнського науково-практичного семінару «Криміналістика та судова експертиза у ХХІ столітті» та рекомендації науковців і практиків за результатами заходу.

Для науковців, судових експертів, працівників правоохоронних органів, викладачів, здобувачів наукових ступенів, слухачів закладів освіти юридичної спрямованості.

Матеріали подано в авторській редакції (із незначним коректуванням). За точність викладення матеріалу, поданих фактів, цитат, цифр і прізвищ, відсутність відомостей, що становлять державну таємницю та службову інформацію, відповідальні автори.

збуту лісу. *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди 100-річчя Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса (Харків, 10 листоп. 2023 р.). Харків : ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса, 2023. С. 184–185.

Яценко Іван Володимирович,
доктор ветеринарних наук, професор,
провідний науковий співробітник
Національного наукового центру
«Інститут судових експертиз
ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»
Міністерства юстиції України

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДОВО-ВЕТЕРИНАРНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Теоретичним, правовим та організаційним аспектам удосконалення експертного забезпечення правосуддя приділяється велика увага науковцями, особливо в аспекті призначення та проведення судової експертизи [1, 2].

Основоположним питанням як в теорії судової експертології, так і в експертній практиці є методологічна концепція судової експертизи [3, 4]. Узагальнення усього обсягу накопичених наукових знань у сфері судово-експертної діяльності дає змогу чітко викристалізувати нові ефективні напрями судово-експертної діяльності, у т. ч. в судово-ветеринарній експертизі, яка започаткована в Україні за ініціативи Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» (далі – *ННЦ ІСЕ*) у 2018 році. Нині в ННЦ ІСЕ розроблюється методологічна докторина судово-ветеринарного дослідження основних об'єктів, зокрема, живих підекспертних тварин, трупів тварин, дефектів надання ветеринарної допомоги та організації ветеринарно-санітарних заходів [5], зокрема:

1) Правила судово-ветеринарного визначення ступеня тяжкості шкоди, заподіяної здоров'ю тварини (2021) являють собою методичні рекомендації, які регламентують оцінку ушкоджень живих тварин чи трупів тварин з метою вирішення діагностичних завдань. Правила встановлюють три ступеня тяжкості шкоди, умисно заподіяної здоров'ю тварини: тяжкий, середньої тяжкості та легкий. Ступінь тяжкості шкоди, заподіяної здоров'ю тварини, є порівняльною величиною, що характеризує розмір шкоди, завданої здоров'ю тварини внаслідок тілесного ушкодження. Показано, що ушкодження тяжкого ступеня за кваліфікуючими ознаками необхідно ділити на такі, що є небезпечними для життя тварини в момент заподіяння (формально визначені 32 пункти); втрата органа чи ділянки тіла; травматичне знівечення екстер'єру; травматичне переривання вагітності. Схарактеризовано ознаки шкоди, заподіяної здоров'ю тварини середньої тяжкості: відсутність ознак ушкоджень тяжкого ступеня; тривалий розлад здоров'я строком понад 21 добу, а також

тривала втрата здатності до виконання корисної роботи строком понад 21 добу. Проілюстровано ознаки шкоди, заподіяної здоров'ю тварини легкого ступеня: скороминущі наслідки, тобто стан, який не призвів до короткочасного розладу здоров'я та короткочасної втрати здатності до виконання твариною корисної роботи; короткочасний розлад здоров'я та втрата здатності до виконання корисної роботи тривалістю понад 6 діб, але не більше як 21 добу. Регламентовано порядок судово-ветеринарного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень тварини.

2) Методика судово-ветеринарного дослідження живої підекспертної тварини (2023) визначає етапи організації й процедуру проведення судово-ветеринарного дослідження живих підекспертних тварин. Розкрито суть, аргументовано значення, виокремлено функції стадій експертного дослідження живих підекспертних тварин під час судово-ветеринарної експертизи; обґрунтовано алгоритми клінічного судово-ветеринарного дослідження, зокрема, габітусу тварини, волосяного покриву і шкіри, слизових оболонок, лімфатичних вузлів і судин, органів серцево-судинної системи, дихання, сечовиділення, нервової та імунної систем, ендокринних залоз, діагностика порушень обміну речовин, особливості методики клінічного судово-ветеринарного дослідження птиці. Виокремлено питання складання висновку експерта за результатами проведеної судово-ветеринарної експертизи живої тварини; виокремлено проблемні питання використання ілюстративного матеріалу у висновку експерта.

3) Методика судово-ветеринарного дослідження тварин з метою встановлення їх каліцтва (2023) внесена до державного Реєстру методик судово-ветеринарних досліджень (реєстраційний код: 18.1.01). Така методика розроблена вперше у світовій практиці. В ній приведено дефініцію поняття «каліцтво тварин», обґрунтовані його ознаки та розроблена класифікація за дев'ятьма критеріями. Викладені загальноорганізаційні питання проведення процедури встановлення каліцтва тварин. Приведена судово-ветеринарна характеристика окремих різновидів каліцтва, зокрема, каліцтво тварини в результаті втрати зору, слуху, нюху, репродуктивної здатності, язика, кінцівки, ушкодження екстер'єру.

Показано, що в основі каліцтва тварини лежить обмеженість її життєдіяльності на рівні з іншими тваринами цього ж виду. Виокремлено дефініції обмеженості життєдіяльності тварини III, II та I ступенів, а також окреслено анатомічні дефекти і стани, які до них належать.

4) Судово-експертна методика визначення дефектів надання ветеринарної допомоги та організації ветеринарно-санітарних заходів. Вперше у світовій практиці запропоновано гносеологічну конструкцію феноменів дефекту ветеринарної допомоги та організації ветеринарно-санітарних заходів в аспекті судово-ветеринарної експертизи, яка включає науково-обґрунтовані ознаки та нові дефініції понять: «дефект ветеринарної допомоги», «невиконання чи неналежне виконання професійних обов'язків працівником ветеринарної медицини», «нешасний випадок у ветеринарній практиці», «професійна помилка у ветеринарній практиці», «провина у

ветеринарній діяльності», «злочин у ветеринарній діяльності», «невиконання чи неналежне виконання професійних обов'язків працівником ВМ» тощо, а також запропоновано методику визначення зазначених дефектів, що в цілому позитивно вплине на судово-експертну діяльність, сприятиме вдосконаленню законодавства про правопорушення проти здоров'я та життя тварин (зокрема, через неналежне виконання професійних обов'язків працівниками ветеринарної медицини).

Уперше сформульовано авторську методику судово-ветеринарної експертизи дефектів ветеринарної допомоги, яка здійснюється за у п'ять етапів: ознайомчо-підготовчий, організаційно-інформаційний, дослідницько-аналітичний, узагальнювально-оціночний та заключний. Доведено, що ефективне використання запропонованої методики проведення судово-ветеринарної експертизи у зв'язку із дефектами ветеринарної допомоги обумовлена, насамперед, елементом ветеринарної допомоги (дефекти організації та документообігу, діагностики, лікувально-тактичні, профілактики, реабілітації, реанімації, деонтологічні), етапом ветеринарної допомоги (на догоспітальному, госпітальному чи післягоспітальному етапі), характером дефектів (недостатня, несвоєчасна, неправильна ветеринарна допомога або її ненадання) з обов'язковим урахуванням об'єктивних і суб'єктивних чинників, що їх зумовили. Схарактеризовано види дефектів ветеринарної допомоги та їхні причини й ознаки. Акцентовано увагу на тому, що комісія експертів повинна оцінити своєчасність, обсяг, обґрунтованість схеми проведення діагностичних і лікувально-тактичних ветеринарних заходів, правильність виконання оперативних втручань чи ветеринарних маніпуляцій та відповідність чинним нормативним документам (за наявності).

Вперше запропоновано добірку питань щодо дефектів надання ветеринарної допомоги, які можуть бути поставлені на вирішення судово-ветеринарному експерту суб'єктом її призначення.

5) Методика судово-ветеринарної експертизи трупів тварин (2023) внесена до державного Реєстру методик судово-ветеринарних досліджень (реєстраційний код: 18.1.02). Вона окреслює етапи організації й процедуру проведення судово-ветеринарної експертизи трупів ссавців та птахів. В запропонованій методиці обґрунтовано підходи до застосування додаткових інструментальних та лабораторних танатологічних методів дослідження; обґрунтовано порядок вилучення об'єктів судово-ветеринарної експертизи з трупів тварин і надсилання їх для лабораторних досліджень. Розроблено інформаційно-експертну систему «SVS – судово-ветеринарна секція» для автоматизації процесу оформлення результатів судово-ветеринарного розтину трупів тварин. Сформульовано, обґрунтовано та розкрито зміст питань, які ставляться у процесуальному документі про призначення судово-ветеринарної експертизи трупів тварин на вирішення експерта. Виокремлено особливості структури висновку експерта за результатами судово-ветеринарного дослідження трупів тварин.

6) Огляд трупа тварини на місці події чи на місці її виявлення має важливе значення для слідчих дій та подальшого судово-ветеринарного

дослідження трупа тварини в секційній залі спеціалізованої експертної установи, а також в доказуванні у кримінальному провадженні.

Стверджується, що огляд трупа тварини є складовою частиною слідчих дій і складовою протоколу огляду місця події. Огляд трупа тварини на місці події здійснюється уповноваженою особою, яка проводить слідство за обов'язкової участі фахівця у галузі ветеринарної медицини. Показано, що такий фахівець залучається до огляду місця події під час розслідування правоохоронними органами правопорушень щодо життя і здоров'я тварин, у т. ч. й жорстокого поводження з тваринами. Також обґрунтовано завдання фахівця у галузі ветеринарної медицини під час огляду трупа тварини на місці події; подано алгоритм огляду місця події та трупа тварини на місці його виявлення; деталізовано та аргументовано алгоритм огляду окремих ділянок тіла трупа тварини; приведено порядок укладання протоколу огляду трупа тварини на місці події. Стверджується, що після огляду труп тварини направляють у секційну залу спеціалізованої експертної установи для проведення судово-ветеринарної експертизи з метою об'єктивного встановлення причини смерті. Крім того, аргументовано, що у зв'язку з тим, що у Кримінальному процесуальному кодексі України відсутня норма, що регламентує огляд трупа тварини, запропоновано внести доповнення у зазначений кодекс у вигляді нової статті 238¹ «Огляд трупа тварини».

7) Методика судово-ветеринарної експертизи трупів тварин за їх різних станів та виду смерті (2023) визначає сформульовані, систематизовані та обґрунтовані й аргументовані стадії експертного дослідження трупів тварин за їх різних станів та залежно від виду смерті; систематизовано та окреслено методичні підходи до судово-ветеринарного визначення давності настання смерті тварин за суправітальними реакціями, цитоморфологічними змінами внутрішніх органів та скелетних м'язів у постмортальному періоді. Обґрунтовано методологію судово-ветеринарного дослідження трупів тварин у разі ушкоджень тупими і гострими предметами, за кататравми, автомобільної та залізничної травми, вогнепальних ушкоджень, гострої асфіксії, утоплення, дії крайніх температур, баро- та електротравм. Приведено танатогномонічне обґрунтування судово-ветеринарного діагноза за смерті тварин внаслідок розладів гемодинаміки та гіпоксії. Розкрито методичні основи судово-ветеринарної експертизи трупів тварин за їх різних станів (розчленованих, скелетованих, ексгумованих). Приведені правила укладання ветеринарних документів про смерть тварини.

Таким чином, розроблені вченими харківської наукової школи судово-ветеринарних експертів методики сприятимуть єдиному підходу до проведення дослідження живих тварини та трупів тварин, оскільки уніфікують підходи до експертного дослідження, дозволяють мінімізувати суб'єктивність експертної оцінки, а також здатні позитивно впливати на ефективність і результативність проведення судово-ветеринарних досліджень, збільшення кола експертних питань, які можуть бути вирішені судово-ветеринарною експертизою, є науковим підґрунтям для надання обґрунтованого й об'єктивного висновку експерта, як засобу доказування у судочинстві, у категоричній формі;

розширює пізнавальні можливості органів досудового розслідування та суду, а також є основою для удосконалення кримінального й адміністративного законодавства України в частині юридичної відповідальності за правопорушення проти здоров'я і життя тварин.

Перспективними напрямками для формування методологічної концепції судово-ветеринарної експертизи є розроблення методик щодо:

– судово-ветеринарної експертизи у разі ушкоджень тварин тупими і гострими предметами, за кататравми, автомобільної та залізничної травми, вогнепальних і осколкових ушкоджень, гострої асфіксії, утоплення, дії крайніх температур, баро- та електротравми;

– судово-ветеринарної експертизи за порушення умов годівлі, утримання та експлуатації тварин;

– судово-ветеринарного дослідження за окремих отруєнь тварин;

– судово-ветеринарного визначення давності заподіяного ушкодження;

– судово-ветеринарного визначення давності настання смерті тварин;

– судово-ветеринарної експертизи речових доказів тваринного походження;

– можливостей судово-ветеринарної експертизи, як засобу доказування в судочинстві, для вирішення спірних ситуацій у тваринництві;

– значення судово-ветеринарної експертизи у доказуванні шкоди, заподіяної веденням загарбницької війни РФ проти України.

Список використаних джерел

1. Сімакова-Єфремян Е. Б. До питання про призначення та проведення судової експертизи у кримінальному процесі України. *Сучасні напрями розвитку судової експертизи та криміналістики*: тези доп. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті Засл. проф. М. С. Бокаріуса (м. Харків, 20 грудня 2016 р.). Харків, 2016. С. 254–256.

2. Barington K., Nielsen T. B., Andersen R. S., Jensen H. E. Forensic necropsies of cattle: a study of Danish cases from 2010 to 2021 and a guideline for forensic examination of cattle. *J. Comp. Pathol.* 2023. Vol. 201. Pp. 57–62. DOI: 10.1016/j.jcpra.2022.12.012.

3. Шепітько В. Ю. Проблеми використання спеціальних знань крізь призму сучасного кримінального судочинства в Україні. *Судова експертиза*: наук.-практ. журн. 2014. № 1. С. 11–18.

4. Щербаковський М. Г. Теоретико-методологічні та праксеологічні засади судових експертиз у кримінальному процесі : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків : ХНУВС, 2016. 40 с.

5. Яценко І. В. Завдання судово-ветеринарної експертизи: теоретичні й праксеологічні проблеми та шляхи їх вирішення. *Форум Права.* 2023. Вип. 74, № 1. С. 68–81. DOI: 10.5281/zenodo.7319900.